

Asia: VN/26964/2022

Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä: Avioliittoon pakottamisen rangaistavuuden selkeyttäminen

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto mietinnöstä avioliittoon pakottamisen rangaistavuuden selkeyttämisestä. Pääministeri Orpon hallitusohjelmakirjauksen mukaisen työryhmän laatimassa mietinnössä ehdotetaan, että ihmiskauppaa koskevaan rikoslain 25 luvun 3 §:ään lisättäisiin teon tarkoituksiksi pakkoavioliittoon saattaminen. Esityksen perusteluissa täsmennettäisiin sitä, mitä pakkoavioliitolla tarkoitetaan. Esityksen mukaisesti pakkoavioliittoon saattamista koskeva sääntely kattaisi juridisesti pätevän avioliiton ohella sellaiseen rinnastettavan liiton. THL pitää esitystä perusteltuna, mutta haluaa kiinnittää huomiota siihen, täyttääkö esitys kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet pakkoavioliitosta säättämisestä erityisesti naisiin kohdistuvana väkivaltana.

Kansainväliset velvoitteet

Eri ihmisoikeussopimukset, muun muassa YK:n yleissopimus kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamiseksi (CEDAW-sopimus) ja Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin sopimus) edellyttävät Suomea tunnistamaan, torjumaan ja poistamaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Pakkoavioliitto nähdään yleisesti naisiin kohdistuvana väkivaltana.

ja yhtenä kunniaan liittyvän väkivallan muotona. Esimerkiksi Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (SopS 44/2012) ei mainitse pakkoavioliittoa eikä sitä yleisesti nähdä ihmiskaupan muotona.

Istanbulin sopimuksen (SopS 53/2015) artikla 37 velvoittaa säätämään rangaistavaksi tahallisen pakottamisen avioliittoon sekä henkilön houkuttelun ulkomaille avioliittoon pakottamistarkoituksessa. Sopimuksen artikla 41 edellyttää myös osallisuuden avioliittoon pakottamiseen, pakottamisen yrityksen sekä avunannon pakottamiseen säätämistä rangaistavaksi.

Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa valvova asiantuntijaelin GREVIO on Suomea koskevassa maaraportissaan vuonna 2019 pitänyt ihmiskaupparikosten tunnusmerkistöjen soveltamista avioliittoon pakottamiseen ongelmallisena, koska ihmiskaupatekojen ei ole katsottu kattavan kaikkia avioliittoon pakottamisen muotoja. Grevio on kannustanut Suomea harkitsemaan erityisen pakkoavioliittoa koskevan rikostunnusmerkistön säätämistä, jotta kyseisten tekojen erityinen luonne tulisi katetuksi ja jotta rikostunnusmerkistö olisi käyttökelpoinen lainvalvontaviranomaisten ja tuomioistuinten näkökulmasta.

Toisaalta joissain Euroopan maissa, joissa on erilliskriminalisointi avioliittoon pakottamisesta, on herännyt myös kritiikkiä liian kapeasta ilmiön ymmärtämisestä ja pakkoavioliiton määritelmällisestä rajautumisesta niin, että se huomioi vain vakavamman väkivallan käytön pakottamisen välineenä. Avioliittoon pakottaminen voi tapahtua myös hyvin hienovaraisen, yhteisöllisen painostamisen ja kontrolloinnin kautta, jolloin rikosprosessissa riittävän näytön saaminen pakottamisen lievimmistä muodoista on hankalaa. Avioliittoon pakottamisen ohella voi esiintyä muutakin pakottavaa toimintaa, joka voi olla osa laajempaa pakottavaa kontrollia. Pakottava kontrolli tunnistetaan tutkimuksissa yhdeksi väkivallan eskaloitumisen riskitekijäksi. Huolena on, ettei avioliittoon pakottamista tunnisteta naisiin kohdistuvaksi väkivallaksi, jolloin myös pakottava kontrolli ja muun väkivallan riski jää tunnistamatta.

Määritelmän kattavuus

THL katsoo mietinnön esityksen mukaisen pakkoavioliiton määritelmän kattavaksi, sillä se huomioi juridisesti pätevän avioliiton ohella sellaiseen rinnastettavan liiton ja avioliiton solmimisvaiheen lisäksi tilanteen, jossa henkilöä estetään irtautumasta pakkoavioliitoksi muodostuneesta liitosta. THL pitää tärkeänä myös sitä, että osana ihmiskaupan sääntelyä avioliittoon pakottaminen tulisi myös virallisen syytteen alaiseksi, sillä uhrit eivät välttämättä pysty hakemaan apua tilanteeseensa saatikka tekemään rikosilmoitusta tilanteestaan.

Muut toimet ilmiöön puuttumiseksi

Lisäksi THL korostaa sitä, että pelkällä lainsäädännön muuttamisella ei pystytä puuttumaan ilmiöön riittävän tehokkaasti. GREVIO on huomauttanut vuonna 2019 Suomea pakkoavioliittoja ehkäisevien toimenpiteiden puuttumisesta. Viime vuosina ilmiötä on nostettu myös Suomessa aiempaa enemmän esille ja muun muassa THL on lisännyt ohjeistuksia ja kouluttanut ammattilaisia kunniaan liittyvästä väkivallasta. Jatkossa tulee kiinnittää erityistä huomiota ilmiön ennalta ehkäisyyn tarjoamalla ihmisoikeus- ja seksuaalikasvatusta, tekemällä asennemuutostyötä ja lisäämällä yleistä tietoisuutta ilmiöstä. Suomessa on myös kiinnitettävä huomiota uhrien tukipalveluihin, erityisesti nuorten tukipalveluihin, ja palveluista on jaettava riittävästi tietoa. Suomessa tulee myös varmistaa ammattilaisten koulutus ja osaamisen kehittäminen sekä riittävä moniammatillinen yhteistyö, jotta ilmiö tunnistetaan ja siihen voidaan puuttua. Selkeä lainsäädäntö pakkoavioliitosta edistää ilmiön tunnistamista ja siihen puuttumista sekä lisää ymmärrystä sen tuomittavuudesta muiden ehkäisevien toimien ohella.

Pääjohtaja Mika Salminen

Johtaja Anneli Pouta

Koukkula Mimmi
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos